

СТУДІЇ

УДК 930(477.83/86)“18/19”

Леонід Зашкільняк

ГАЛИЧИНА НА МЕНТАЛЬНИХ МАПАХ УКРАЇНЦІВ
XIX – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ

Розглянуто позиціонування Галичини в просторово-географічних уявленнях простих та освічених українців XIX – початку XX століття.

Ключові слова: Галичина, українці, просторово-географічні уявлення, національна свідомість.

У цьому нарисі йтиметься про формування просторово-географічного уявлення про Галичину, як історичний регіон в період формування модерної національної свідомості українців в XIX столітті. Ментальне картографування (mental mapping) сьогодні стало важливою дослідницькою дисципліною, що поєднує здобутки історії, психології, біології, географії, соціології та інших наук у вивченні індивідуальної і колективної свідомості, зокрема, уявлень членів спільноти про оточуючий простір*.

Галичину ми розуміємо як історично усталену назву території, яка нині охоплює Львівську, Івано-Франківську, більшу частину Тернопільської області і південну частину Рівненської області сучасної України, а також південно-східну частину Підкарпатського воєводства Республіки Польща. Ця назва походить від столиці східнослов'янського Галицько-Володимирського (Волинського) князівства Давньоруської держави міста Галича і в наступні історичні епохи була ареною зустрічі й протиборства різних державних утворень, зберігши в основному свою історичну назву донині [5, с. 40–41].

Історіографія Галичини є дуже розлогою і назагал добре званою фахівцям. Натомість питання просторових уявлень різних етнічних груп та верств населення регіону Центрально-Східної Європи, куди ми включаємо й Галичину, досліджене поверхово. Більша увага істориків і представників інших наук була зосереджена на реконструкції суспільно-політичних процесів та формуванні національної свідомості. Вивчення просторових уявлень людей в період формування модерних націй в XIX ст. тісно пов'язане з історичною свідомістю – найважливішою складовою національної тотожності. У плані вивчення стану свідомості русинів-українців у вказаний період заслуговують на увагу праці двох молодих українських істориків, які, щоправда, нині працюють в канадських університетах, А. Заярнюка і С. Єкельчика, монографії яких з'явилися українською мовою зовсім нещодавно [6; 7].

В опрацюванні теми ми виділяємо два рівні рецепції уявленого географічного простору: уявлення “конструкторів” національних просторових уявлень, серед яких у розглядуваний період переважали історики або публіцисти; а другий рівень – це уявлення простолюду, який в українському варіанті був представлений переважно селянами. Трудність полягає ще й в тому, що роздільність земель з русько-українським населенням, що належали до імперій

* Література щодо ментального картографування є достатньо розлогою. У цьому місці подаємо лише деякі публікації, що послужили підставою для написання цієї праці. Географ Р. М. Доунз и психолог Д. Стеа визначають ментальну картографію як “абстрактне поняття, що охоплює ті ментальні і духовні здібності, котрі дають нам можливість збирати, впорядковувати, зберігати, викликати з пам'яті і переробляти інформацію про навколишній простір”. Тобто, ментальна карта – це “створене людиною зображення частини навколишнього простору (...) Вона відбиває світ так, як його собі уявляє людина і може не бути вірною. Спотворення дійсно дуже ймовірні” [1, с. 42–61]. Див. також: [2; 3; 4].

Романових і Габсбургів, специфіка суспільно-політичних умов формування національної свідомості впливала на рецепцію української ідеї в різних соціальних середовищах. Тим не менше, процес формування русько-української національної свідомості у XIX ст. проходив у тісному взаємозв'язку всіх частин русько-українського простору.

Процеси українського націотворення сьогодні мають велику і різноманітну літературу, тому ми не будемо їх торкатися. Відомо, що формування української національної свідомості розпочалося в підросійській Україні наприкінці XVIII ст. і в літературі отримало назву “національного відродження”. Чинники, які викликали ці процеси, сьогодні добре знані – це ідеї Просвітництва, модернізаційні процеси на континенті, емансипаційні соціальні і національні рухи. У Східній Європі ці явища своєрідно переломлювалися в ідеї “слов'янської спільності”, поширення якої наприкінці XVIII ст. спричинило підвищений інтерес освічених кіл до минулого слов'янських народів, значна частина яких опинилась у довготривалій залежності від неслов'янських імперій. Цей інтерес спонукав освічені кола до “пригадування” минувшини з метою обґрунтування місця етнічних спільнот у новому модерному світі, що повставав.

Українське національне відродження мало свої специфічні риси й особливості, які впливали з тривалого бездержавного існування русько-українського етносу і деформацій його соціальної структури: відсутності аристократії та шляхти, котрі на кінець XVIII ст. в більшості були полонізовані або русифіковані, а також міщанства і буржуазії, що були здебільшого іноетнічного походження. Русько-українська селянська маса, що проживала під владою двох імперій – Австрійської та Російської – зберігала ті етнічні риси, що склали підставу для формування окремого “народу-нації”, а саме – мову, традиції і звичаї, східний християнський обряд. Власне з “відкриття” культури своєрідного “народу” (“мовчазної більшості”) почалося й національне відродження українців, як й інших поневолених народів Центральної та Східної Європи. “Народність” в її етнокультурному розумінні стала однією з провідних категорій інтелектуального життя майже всього XIX ст. поряд з лібералізмом та демократією.

Українське селянство, розділене державними кордонами, виявилось консервативним носієм тих давніх цінностей і традицій, котрі викликали подив і захоплення у перших дослідників русько-української народної культури як в Росії, так і в Австрії першої половини XIX ст. Завдяки діяльності низки вчених та ентузіастів – українців, росіян, поляків – в першій половині XIX ст. в українських землях було зібрано і опубліковано велику кількість фольклорного та історичного матеріалу, який свідчив про відмінність мови, культури та історичної пам'яті русинів Східної Європи (публікації і праці М. Цертелева, М. Максимовича, І. Срезневського, П. Лукашевича, А. Метлинського, В. Залеського, П. Жеготи, З. Доленги-Ходаковського, М. Шашкевича, Я. Головацького, М. Костомарова і багатьох інших). Зібраний матеріал дав підстави тогочасним дослідникам говорити про спадкоємність русько-української народної культури від часів існування Давньоруської держави з центром у Києві до XIX ст. включно. Обґрунтовуючи це положення, відомий український вчений і мислитель М. Драгоманов у 1869 р. писав: “Між тим за своїми рисами Київська Русь Володимира, Нестора і автора “Слова о полку Ігореве” була також південно-західна Русь, котра у злегка зміненому вигляді жила і живе й тепер під іменем Малоросії, і якщо в ній раніше почався розвиток цивілізації, то ця обставина повинна ж проявлятися і в нинішньому стані тамошнього народу” [8, с. 6].

Дослідження народних переказів, дум, пісень послужило поштовхом для вчених, щоб докладніше вивчити минуле цього “південно-руського” народу аж до Київської держави. Народний фольклор змусив вчених, всупереч існуючим великодержавним схемам історичного минулого регіону, насамперед польській і російській, протягнути ретроспективну лінію спадкоємності від XIX до X ст. і “відкрити” русинів, які згодом набули назви “українців”, як окремих народ. Певним узагальненням вивчення українського фольклору у XIX ст. стало видання у 1874 р. збірки історичних пісень малоросійського (українського) народу з коментарями М. Драгоманова і В. Антоновича. Обидва вчені

констатували спільність історичної традиції русько-українського народу в різних частинах земель з українським населенням – від Угорської Русі на заході до Дону на сході. Ця спільність прослідковувалась щодо всіх основних подій від X до XIX ст. Обидва коментатори відзначали: “Багатство такого роду пісень і яскравість, з якою збереглись в них риси такої довготривалої історії, тим більше вражаючі, що всі наші пісні записані в самий останній час, в XIX ст., і всі збережені в пам’яті неграмотного сільського народу” [9, с. IV].

Констатувавши спільність народного фольклору, дослідники підкреслили, що з бігом часу в ньому проявляються і відмінності, що пов’язані з різною долею русинів-українців в XV–XIX ст.: на сході (Наддніпрянина) з’являється козацький фольклор, на заході – “гайдамацько-опришківський”. Нарешті, в XIX ст. в обох частинах розселення українців розквітає фольклорний “концерт пісень про волю”. Всі ці пісні, за висловом упорядників, відображають картину “змін суспільного ладу цього народу, як інші пісні відбили на собі історію його релігійно-обрядового, ще інші – сімейного, економічного життя” [9, с. IV–IX]. При цьому, більшість пісень князівського періоду Русі збереглася у Галичині і Підляшші, в той час як на сході України давній цикл був дещо затьмарений пізнішим козацьким.

В українських історичних піснях не зафіксовано терміну “Галичина”. Якщо і заявляється територіальний термін, то це, як правило, збірна назва “Русь”, регіональні – “Україна”, “Поділля”. “Підгір’я”, або конкретні міста – “Київ”, “Переяслав”, “Галич”, “Володимир”, “Львів”, “Зборів”, “Перемишль” тощо. Як видається, Галичина як окрема історична територія починає окреслюватися в свідомості паралельно з відродженням уваги до Київської Русі у XVIII ст. під час експансії Російської імперії в західному і південному напрямках, а також формуванням доктрини російського панславізму. В науковому світі першої половини XIX ст. Галичина починає функціонувати як Галицька Русь або Червона Русь, а в самій Галичині – як офіційне Королівство Галичини і Володимирії.

Консервативна свідомість русько-українського селянства значною мірою залежала від соціальних умов. А вони були такими, що сприяли поглибленню традиційної прірви між руськими селянами і польськими землевласниками в усіх українських землях. Спроби діячів польського національного руху залучити на свій бік українське селянство на підставі “історичного легітимізму” закінчились повним провалом і, навпаки, спонукали останніх поставитись більш прихильно до близького за релігією і мовою російського царизму [Див.: 10, с. 91–183].

Стан етнічної свідомості руського селянства в Галичині в першій половині XIX ст. був на досить високому рівні, що відзначалось багатьма дослідниками. Значною мірою це пояснювалось наближеністю до Німеччини і впливами німецької філософії, а також тиску ідеології та діяльності польських патріотичних організацій. Вони спричинили достатньо ранній інтерес до минулого русинів, де на першому плані опинилась давня Русь. Унаслідок майже виключно селянського і священицького складу русинів Галичини вже з початку XIX ст. тут формується релігійно-історична свідомість, що ґрунтувалася на таких головних термінах: “віра”, “мова” і “мати-Русь” [6, с. 81]. Тому у 1848 р. русько-український національний табір виступив зі сформованою національною програмою окремішності руського народу, апелюючи до давнини. Саме тоді виявились ті складові русько-українського проекту, який вже був присутній в свідомості русинів Галичини і був артикульований вихідцями з народу – греко-католицькими священиками. Його консервативний і промонархічний характер не викликав сумнівів.

Ця свідомість знайшла яскравий вираз у творах діячів “Руської трійці” (М. Шашкевич, І. Вагилевич, Я. Головацький) і, зокрема, альманасі “Русалка Дністровая” (1837 р.)^{*}. Але завершеного вигляду набула в численних відозвах і публіцистиці русько-українського табору під час революційних подій 1848 р. в Галичині. У “Відозві до руського народу”,

^{*} У передмові І. Вагилевича до народних пісень, уміщених в альманасі, автор писав: “Нарід Руский оден з головних поколінь Славянських, в середині меж ними, розкладає-ся по хлібородних окрестностях з поза гір Бескидких за Дон. Він най щирше задержєє у своїх поведінках, піснях, обрядах, казках, прислівійох все, що єму передвіцькі діди спадком лишили” [11, IV]. Тут і далі цитати подаємо сучасним правописом.

опублікованій Головною Руською Радою (ГРР) в середині травня 1848 р. чітко окреслювалася русинська ідентичність у всіх українських землях, самі ж ці руські землі визначалися від Карпат до Кавказу, а в їх числі ми знаходимо “Галицьку землю”, яку від сивої давнини заселяв руський народ [12, с. 1]. Ще точніше описувалась Галичина у полемічній статті органу ГРР газети “Зоря Галицка” під назвою “Чи Галиція єсть полскою землею, й чи русини суть Поляками?”. У ній анонімний автор після викладу короткої історії галицьких земель стверджував, що східна частина Галичини від початків належала Русі і “становила часть великого славного руского царства за Царя Владимира Великого”, а п’ятсот років назад поляки цю “руску Галицію завоювали і стали тут осідати і над нами русинами верх брати”. Автор подавав докладний опис цієї “руської Галиції”, включивши в неї тогочасні округи: Львівський, Жовківський, Золочівський, Бережанський, Тернопільський, Черніковський, Коломийський, Станіславовський, Стрийський, Самбірський, Перемишльський, Сяноцький – повністю і Ясельський, Сондецький, Жешівський – частково (всі назви – осучаснено) [13, с. 23–24]. І хоча русини Галичини себе чітко відокремлювали від інших народів і єдналися з русинами інших земель розселення їхнього племені, однак чіткого уявлення про окрему націю ще не було. Не випадково, один з провідних ідеологів руського національного руху в Галичині під час Весни народів єпископ Григорій Яхимович у листі до митрополита Михайла Левицького від 18 грудня 1849 р. писав, що руські семінаристи в греко-католицькій семінарії всі завдання пишуть руською мовою і це “може бути добрим доказом ново повсталой руської народности, яка ще не знає, як вона повинна називатися” [14, с. 350].

Для формування національної свідомості русинів-українців Весна народів в Галичині стала дуже важливим моментом, коли було оголошено про існування “давнього” і “славного” “руського народу”, який внаслідок несприятливих обставин перебував під владою імперій. Хоча перша українська політична програма була створена діячами Кирило-Мефодіївського Товариства в Києві ще напередодні революції (1846 р.), однак в умовах Росії український рух зустрів вкрай гострий адміністративний та ідейний опір, який змусив ідеологів українства звернути свої погляди в бік Галичини. Витворена в першій половині XIX ст. російська імперська ідеологія ґрунтувалась на самодержавстві, православ’ї і народності. Ця остання подавалася як повернення до “давньоруської єдності” трьох східнослов’янських народів – великоруського, малоруського і білоруського.

Водночас, русько-українська традиція, що жила серед простолюду, була підхоплена і сформована в модерному контексті передусім діячами Наддніпрянщини, т.зв. “малоросійською” елітою, дворянством, яке точкою відліку історичної пам’яті вважало козацьчину та козацьку державу (чи протодержаву) – Гетьманщину в складі Росії. Українська аристократія і шляхта була інкорпорована в Російську імперію і посіла в ній впливові соціальні позиції, що стало підставою виникнення своєрідної дихотомічної самосвідомості української еліти, яка коливалася між участю у творенні Російської імперії і збереженням традиційних автономічних рис України-Малоросії в її складі. Ця свідомість отримала назву “малоросійської” ідентичності [15, с. 89–92]. Її носії апелювали до особливостей історичного шляху, а, значить, і політичних прав малоросійського дворянства, але, водночас, добре почувалися в системі російського абсолютизму. Ця козацько-дворянська еліта ще у XVIII ст. почала творення українського історичного міфу, який виокремлював український / малоросійський історичний процес з великоросійського, апелюючи як до давньоруської старовини, так і до козацької України. У низці козацьких літописів та компілятивних історичних творів XVIII ст. (Г. Граб’янки, С. Величка, П. Симоновського, С. Лукомського, В. Рубана, О. Рігельмана та ін.) минуле України, що виступала під різними назвами (Мала Русь, Малоросія, Південна Русь, Україна тощо), представлялося як історія одного народу – “козацько-руського” [16, с. 63–92]. Цей міф, сформульований наприкінці XVIII ст., мав значний вплив на українське суспільство. В його основу було покладено козацьку автономістську, героїчно-патріотичну модель історії України, в якій зроблено наголос на

військових подвигах та особливих правах і вільностях козацтва та створеної ним держави при одночасному підкресленні політичної лояльності до російського престолу [17, 70].

Представники цих освічених кіл створили кілька впливових історичних творів, які обґрунтовували ідею окремого “малоруського” народу та його територіальний простір. У цих творах узагальнювались історичні документи і елементи народної пам’яті про давні часи. У першій половині XIX ст. такою типовою історичною працею можна вважати анонімний твір “Історія Русів”, приписуваний архієпископу Г. Кониському. Він постав наприкінці XVIII – початку XIX ст. в середовищі патріотично налаштованої української шляхти і відбивав дихотомію “малоросійської ідентичності”, описуючи вигадану “особливу” історію України, але в рамках історії “загальноросійської”^{*}. “Історія Русів” відбивала ще значний обсяг попередньої “літописної” традиції, але й пропагувала окрему схему “російської” історії, де українські землі й народ були представлені окремим суб’єктом міжнародного життя. Цей твір відіграв важливу роль у творенні української історичної схеми, подавши поширені серед тогочасної еліти уявлення про окремішню історію території і народу “Малої Русі”-України.

Галичина, або ті землі, які значно пізніше отримали таку назву, виступала в “Історії Русів” передусім у т.зв. “вступній” частині твору. Вона вперше з’являється як територія суцільного заселення Руської землі слов’янським народом “русів” або “русняків”, як її складова частина під назвою “Червона Русь”, або терен, де родяться “барвні трави та червець”. І на цих землях виникло “Велике Київське князівство” зі своїми провінціями-князівствами, серед яких було й Галицьке [18, с. 38–39]. Після внутрішніх чвар між князями Київське князівство послабилось і замість нього утворилося два нових “великих князівства” – Галицьке і Володимирське. Від першого з них пішла “Мала Росія”, а від другого – Царство Московське, або “Велика Росія”. Зазнавши поразки від монголо-татар, “малоруські князі” пішли на північ до литовських і з ними визволяли руські землі, об’єднавшись з Великим князівством Литовським [18, с. 42–43]. Водночас Галичина (або “полуднева частина Малої Русі”) об’єдналася з Польщею не шляхом завоювання, а на підставі міждинастичних угод, при цьому місцева руська шляхта і православна церква були зрівняні в правах з польською і латинською. У цьому місці автор посилався на вигаданий привілей Казимира III від 17 березня 1339 р., де руська шляхта виводилась від одного з польською “сарматського кореня”, а руські “князі-гетьмани” продовжували урядувати над власним народом [18, с. 45]. І надалі, за твердженням автора, Галичина розвивалась на основі прав і привілеїв, даних спадкоємцями польського престолу.

Далі в “Історії Русів” Галичина з’являється за часів Богдана Хмельницького. До цього часу термін “Малоросія” в уявленнях автора поширився на весь терен Правобережної України і південної Білорусії, а українське козацтво виступало як нащадок давніх сарматів, тобто руської шляхти. Натомість ворогами козаків виступали численні “поляки”, що народилися від “сарматсько-руського” племені, однак були спрагли багатств і тому “підкорили” руські землі. Тут автор суперечить сам собі, оскільки кількома десятками сторінок раніше він стверджував про добровільне і рівноправне приєднання Галичини і Малої Русі до Польщі [18, с. 111]. Далі Галичина з’являється в цьому творі епізодично як земля з “руськими містами і селами”, над якими запанували “поляки” і “жиди” і яких Хмельницький намагався вигнати, щоб об’єднати всі руські землі. Увага автора зосереджена на “малоросійських землях”, де Галичина практично вже не згадується.

У першій половині XIX ст. було досягнуто значних успіхів у вивченні етнографії, фольклору та історії ширших верств українського народу, що дозволило утвердити думку про відмінність його народної мови і культури від великоросійських. Етнографічні і мовознавчі дослідження братів Якова і Олександра Марковичів, Д. Бантиш-Каменського, О. Бодяньського, І. Срезневського, М. Маркевича і багатьох інших сформували уявлення про

^{*} “Історія Русів” як пам’ятка української історіографії та самосвідомості еліти набула популярності вже у 20-і роки XIX ст., поширюючись у рукописних варіантах, але вперше була надрукована 1846 р. у Москві знаним славістом О. Бодяньським. З того часу її дослідженню було присвячено величезну кількість спеціальних праць і публіцистики, але авторство залишається під питанням [Див.: 17, с. 128–200].

окремий малоросійський народ та його історичну долю. У поширенні цього уявлення та легітимації ідеї русько-українського народу важливу роль відіграли твори численних українських, польських та російських романтиків. Водночас, термін “Малоросія” втрачав свою привабливість і все частіше замінювався терміном “Україна” з метою відокремити Малоросію від Росії. Проте й надалі національна назва і самоназва народу залишалися не устійненими – паралельно вживалися терміни “Україна”, “Малоросія”, “Південна Русь”, “Південно-Західна Росія” тощо.

Романтична візія України і Галичини знайшла відображення, зокрема, в творах Михайла Максимовича (1804–1873) і Миколи Костомарова (1817–1885). Обидва ці історики, творчість яких досить добре вивчена в сучасній українській історіографії [19; 20; 21], захоплювалися українською старовиною, насамперед давньоруським періодом. На відміну від попередніх авторів “малоросійства”, вони виокремлювали не державні, а етнічні особливості історії українського народу, бачили неперервний ланцюг його видозмін при збереженні традиційної самотності.

Михайло Максимович найбільше цікавився давньоруським періодом і часами козаччини. Він був прихильником автохтонності слов’ян на землях України, прив’язаності терміну Русь виключно до українських земель, вів з цього приводу гостру полеміку з російськими істориками, насамперед М. Погодіним. У своїх роботах він неодноразово згадував Галичину і Волинь, наголошуючи на їх давньому руському населенні і підкреслюючи вплив цього населення на правителів варязького і литовського походження [22, с. 131–141]. У роботі про причини українсько-польських суперечностей М. Максимович описав історію західно-руських земель після нашествия монголо-татар. Упродовж століть, аж до кінця XVIII ст. на цих землях, зокрема Галичини і Волині, постійно змінювалась політична влада, але, незважаючи на це, “українське історичне життя” продовжувалось. До 1569 р. поляки не дуже цікавились українськими землями, але після Люблінської унії вони не захотіли визнати козаків рівними собі і звідси поширився “дух нетерпимості”, який призвів до козацьких повстань. Таким чином, в основі українсько-польського конфлікту, на думку М. Максимовича, лежав конфлікт “національностей”, або конфлікт відмінних традицій і рис двох народів [23, с. 200–223].

Більш досконало і критично романтичну візію української історії розвинув росіянин за походженням, але прихильник українства за духом М. Костомаров. 1861 р. вийшла друком його велика узагальнююча праця “Риси народної південноруської історії”. У ній історик намагався прослідкувати насамперед культурні виміри давньослов’янського населення. Населення Галичини і Волині він ідентифікував з літописними східнослов’янськими племенами антів, дулібів, хорватів, тиверців та уличів. Утворення Руської держави пов’язував з піднесенням племені полян та їх центра – Києва. Полянам, на його думку, вдалося різними засобами вже у IX ст. об’єднати східнослов’янські племена під владою Києва і його великого князя. Щоправда, він відзначав, що підкарпатські хорвати були приєднані до Києва Володимиром Великим лише наприкінці X ст. [24, с. 17] Наприкінці ж XI ст. формуються окремі землі Київської Русі, зокрема Волинь і Червона Русь, які, хоча й належали до юрисдикції київських великих князів і управлялися представниками династії Рюриковичів, але перебували у постійному контакті з польськими князівствами [24, с. 62]. А міжусобна боротьба князів Червоної Русі, як і князів інших її земель, не обходилася без залучення на якійсь стороні своїх сусідів, у випадку західних земель – польських князів.

Наприкінці XII ст. з послабленням ролі Києва М. Костомаров зафіксував два центри тяжіння руських князівств – Володимиро-Суздальське князівство і Галицько-Волинське, кожне з яких намагалось об’єднати всі руські землі. Приблизно з цього часу починається й окрема історія Галичини з Волинню. У цій історії все помітнішу роль почало відгравати сусідство польських та угорських середньовічних держав, які часто втручалися в міжусобиці руських князів і навпаки. Проте, населення цих земель, на думку історика, весь час тяжіло до Києва в культурному і “народному” відношеннях [24, с. 88–89]. У результаті князівських міжусобиць Галич став західним центром Русі, приєднавши до себе значну частину менших

князівств і відіграючи роль Києва серед них. У ньому, на думку М. Костомарова, найдовше зберігалися давньослов'янські звичаї виборності князів, які згодом привели до посилення боярської влади, котра обмежувала князівську. Таким чином, заключав історик, в Галичі починався новий поворот: “Там стали страчувати князів смертю, не звертаючи уваги на князівську гідність” [24, с. 98].

Як бачимо, М. Костомаров, як й інші романтики середини XIX ст., у своїх працях розглядав Галичину як частину давньоруських земель, на яких сформувалась особлива руська народність, котра в силу зовнішніх обставин змушена була впродовж кількох століть захищати свою самобутність. Романтична ідея боротьби “народних стихій” своє найповніше відображення знайшла у фундаментальному двотомному історичному творі М. Костомарова “Останні роки Речі Посполитої” (1886), в якому він у дуже негативних тонах змалював “народний” характер поляків: “...Корінь падіння Польщі – в тих якостях народу, котрі так легко привели його до деморалізації і взагалі робили поляків нездатними до самостійного державного життя” [25, с. 19–20]. Натомість “малоросійський” народний дух, що засновувався на тривалій традиції, перейшов через всі випробування і зміг, на його думку, зберегти свою народність в Російській державі, яка в перспективі повинна була стати федеративною. Ми бачимо в творчості М. Костомарова яскраві залишки “малоросійської” свідомості.

У другій половині XIX ст. і на початку XX ст. розвиток суспільної думки та свідомості перебував під модерним впливом позитивістських та соціально-політичних ідей, що народилися в європейському інтелектуальному просторі. Вдосконалення комунікацій й поширення освіти серед демократичних верств створило сприятливі умови як для формування національної ідеології та світогляду, так і нових соціальних уявлень. У річищі посилення національного руху народів Центрально-Східної Європи і виникнення державницьких планів посилювалися прагнення окреслити не тільки духовні, а й просторові межі конкретних національних спільнот. У 60-х роках XIX ст. ці прагнення ще були в зародковому стані (якщо не рахувати польського національного руху), але на початку XX ст. вони вже стали найважливішим атрибутом національної ідеології. До формування такого стану суспільної свідомості в той час найбільше причинилися історики та літератори, що сформували українофільську течію суспільно-політичної думки.

Переслідування всього українського російським самодержавством, що почалося під час і після придушення польського повстання 1863–1864 рр., спонукало групу українських інтелектуалів та прихильників самобутності українського народу зробити кроки на захист національних прав українців, обґрунтування їх культурної та історичної окремішності. Їх наміри відбилися в діяльності українофільських громад Києва, Полтави, Харкова, Одеси та інших міст в другій половині XIX ст. Поширення ідей позитивізму вимагало серйознішого ставлення до історичних фактів і критичного підходу до історичних джерел. Українофіли, всупереч офіційній цензурі та різноманітним заборонам, зробили багато для дальшого творення історичного та просторового образу України-Русі, який повинен був обґрунтовувати й суспільно-політичні права українців в Російській імперії. Найбільш відомими представниками українофільської історичної думки того часу були М. Драгоманов (1841–1895) і В. Антонович (1834–1908)*. Перу обох належить багато важливих історичних, етнографічних та інших праць з українознавства, в яких розглядалась також історія Галичини від найдавніших часів до середини XIX ст.

Продовжуючи естафету попередніх поколінь українознавців, українофіли також бачили переважно етнічну історію українського народу. В. Антонович в праці 1881 р. так характеризував мету українофілів: “Переконання українофілів, засновані на можливо всебічному вивченні свого народу, полягають в наступному: *Народонаселення Південноруського краю представляє ясно виокремлювану етнографічну одиницю, про тотожність якої з народонаселенням великоруським, білоруським, поволзьким,*

* Творчість цих українських діячів добре відбита в сучасній літературі. Для прикладу див.: [26, 27] та ін.

новгородським, сибірським і т.п. можна стверджувати тільки на підставі або грубої етнографічної помилки при цілковитому незнанні краю, або в силу апріорної, обов'язково нав'язаної думки, яка виходить не з реального факту, а зі сфери розумінь штучних, кабінетно створених на основі ідеалізованої космополітичної утопії" [28, с. 145].

Володимир Антонович залишив найбільш узагальнену працю з історії Галичини, яка ані за його життя, ані донині не дочекалася видання – "Історія Галицької Русі. Лекції", що була конспектом його лекцій, прочитаних нелегально для української молоді в середині 80-х років XIX ст. [29] У ній учений підкреслив особливість галицько-руської історії – відокремленість від інших "руських" земель та її сусідство із західним світом. Окреслюючи територію і населення Галицької Русі, В. Антонович слідом за своїми попередниками наголошував на другорядності територіального й державного чинників і підкреслював першорядність "народного": руська народність на цих теренах межувала і продовжувала межувати з польською, словацькою, угорською і румунською, а кордон між ними тривалий час "коливався". Незважаючи на постійні зіткнення і спори різних володарів, руське населення в Галичині демонструвало "дивну національну стійкість (...) і зберегло національність руську" [29, с. 8–9]. Це руське населення вчений розумів як культурний тип, що склався внаслідок культурного і політичного тяжіння слов'янських племен цих земель до полянського Києва і греко-візантійської спадщини. Власне Галицька Русь як територіальне і адміністративне утворення починає функціонувати в результаті об'єднання в XI ст. частини руських князівств Червоної Русі і Волині під владою київської династії Рюриковичів, а з XII ст. її центром стає Галич (потім – Львів). У XII ст. Галицька Русь стає потужною європейською державою, правителі якої втручаються у справи польських та європейських володарів. Водночас, у цій державі зростає роль боярсько-дружинного елемента, який обмежує владу князя і перебирає на себе функції громадсько-вічового начала, що послабило державу і призвело до її захоплення польськими королями. З того часу почалася колонізація земель ГР польською шляхтою, а також прибульцями з різних частин тогочасної Європи, запровадження польських взірців адміністрування і католицької ієрархії. В результаті всіх цих процесів до кінця XVIII ст. традиційну руську культуру зберегло майже виключно селянське населення Галичини, в той час як елітарні верстви і міське населення піддалися польському впливові. Адміністрування і захоплення земель Червоної Русі, в тому числі полонізованими руськими магнатами, стверджував автор, стало початком розкладу самої Польської держави: "Галицька Русь, таким чином, дала один з багатьох прикладів [того], що будь-яке захоплення території супроводжується для того хто захопив такою же шкодою, як і для переможеного" [29, с. 213–214].

Учень В. Антоновича М. Грушевський (1866–1934), який за його ініціативою і наполяганням опинився 1894 р. на кафедрі історії України Львівського університету з метою реалізації місії українсько-польського порозуміння, діяв вже у зовсім іншій ситуації і був змушений інакше дивитися як на саме порозуміння, так і на історичну долю Галичини. Хоча Грушевському не були чужими романтичні візії, тим не менше його прихильність українській ідеї виявилася значно радикальнішою, ніж у його вчителя. У численних працях М. Грушевський прагнув поєднати "народницький" підхід до історії з територіальним і державницьким. Але в центрі його поглядів стояв український народ, який, як і інші народи, пройшов стадії "відособлення і формування народності в окрему географічно-етнографічну, а потім національну особину" [30, с. 15]. Під цим кутом зору вчений конструював історію формування і змін культурного та суспільного станів українського народу. Найповніше це зроблено ним в російському виданні "Нарисів історії українського народу" (три видання 1904, 1906 і 1911 років).

Історію Галичини або Галицької землі вчений розпочинав з кінця XI ст., коли вона різко відокремилась від Києва за династії Ростиславичів і набула великого значення на західних кордонах Русі. Тому й увага галицьких князів більшою мірою була спрямована на захід. Проте, вигідне розташування і впливи призвели до зміцнення місцевого боярства, яке значно обмежувало владу князя. Наприкінці XII ст. Роману Мстиславичу вдалось об'єднати

Галицьку і Волинську землі, створивши потужну державу, що стала політичним центром українських земель [30, с. 72]. Його спадкоємці (Данило і Василько) змогли втримати авторитет держави, незважаючи на залежність від Золотої Орди. Але в середині XIV ст. лінія Романовичів скінчилася і “галицький спадок” поділили між собою Польща і Литва.

У подальшому М. Грушевський більшу увагу приділяв взаєминам між Польщею і ВКЛ, а також ролі українських земель у них, формуванню станового шляхетського устрою і демократії. Паралельно з цим, підкреслював учений, руське населення перетворюється в “польських гелотів”, що піддані шаленому національному, соціальному і релігійному гніту. Особливо помітним це було в Галичині, де руська культура сприймалася прибулим польським і німецьким правлячим елементом як “нижча”, наслідком чого був повний “занепад українського елементу” вже в першій половині XV ст. У результаті цього, українську національність зберігали тут лише селяни, дрібне міщанство і православне духовенство, але це стани, які “не мали голоса ні в державному житті ні в місцевому управлінні” [30, с. 130]. Подальші події тільки підсилили незадовільний стан українського народу.

У другій половині XIX ст. здобутки національної думки наддніпрянців помітно вплинули на галицьких українців, серед яких формувалася молода генерація світської інтелігенції, котра прагнула розвинути і модернізувати ідеї “загальнорусинства”, що проявилися під час Весни народів*. Ще задовго до революції в середовищі консервативної греко-католицької ієрархії виникло усвідомлення потреби “наукового” обґрунтування “руської програми”. У січні 1837 р. о. С. Литвинович в листі до перемиського єпископа І. Снігурського повідомляв, що під час пошуків в бібліотеках і приватних колекціях “руських календарів церковних” знайшов він цікаві матеріали до “початків русинів”(“Rutheni”) і, зокрема, перелік “давніх праць, де містяться відомості до нашої історії”, яка залишається “необробленою” [14, с. 75]. Під час розгортання революційних подій в березні 1848 р. консервативні ідеологи руського руху львівський греко-католицький єпископ Г. Яхимович у переписці з митрополитом М. Левицьким ще обговорював потребу негайного написання та публікації “історії Галичини, опертої на джерелах”, яка б показала “багатівкове переслідування русинів” [14, с. 295–296].

Ці консервативні ідеологи русизму незабаром спричинили появу “русофільського” напрямку в суспільно-політичній думці галицьких українців, який поступово еволюціонував в бік “москвофільства” на ґрунті “загальноруськості” і панславізму [35, с. 27–81]. Апеляція до давньоруського спадку привела істориків русофільського напрямку до пропаганди “великої Русі” від Карпат до Уралу і Амуру. Праці істориків русофільського напрямку почали з’являтися після 1848 р. і були спрямовані на обґрунтування руської традиції в Галичині, її історичну приналежність до “руського” (читай – російського) світу”.

Одним з перших історію Галичини з позицій консервативного руського табору опублікував Д. Зубрицький (1777–1862). Його тритомна праця “Історія давнього Галицько-руського князівства” з’явилася друком у 1852–1855 рр. і тривалий час залишалась найдокладнішою версією “загальноруської” історії Галичини з відвертим антипольським спрямуванням [36]. У своїх численних працях цей вчений визначав Галичину як невід’ємну частину “загальноруського” територіального простору в розумінні ідеологів російської дворянської історіографії. Таке трактування “руської історії” знайшло дальше відображення в творчості низки галицьких істориків, які гуртувалися навколо Ставропігійського інституту, близького до консервативного табору т.зв “святоюрців”. Праці представників цього табору (І. Шараневич, Б. Дідицький, Т. Ріпецький, А. Петрушевич та інші) продовжували лінію орієнтації на давню Русь і “загальноруську єдність” з Росією. Так, І. Шараневич, спираючись на розлогу документальну базу, представляв історію Галичини як виникнення і розвиток “загальноруської” державності на теренах Підкарпаття і Волині, які не зі своєї волі

* Про виникнення та особливості еволюції українського національного руху в Галичині існує багата література. Тут назвемо лише кілька робіт [31; 32; 33; 34] та ін.

опинилися в складі Польщі і Литви [37, с. I–IV]. Разом з тим, твори представників цього консервативно-монархічного напрямку в галицькій українській історіографії не мали широкої аудиторії як через штучну мову (“язичіє”), якою вони писалися, так і через аристократично-монархічний зміст, що був далекий від народних прагнень. Фактично, такі праці лише стверджували ідею “давнього” походження галицьких русинів та їх право до рівноправного трактування в Габсбурзькій монархії.

Друга течія в історичній та суспільно-політичній думці галицьких українців, що отримала назву “народовської”, була наслідком поширення впливів української ідеї та модерної національної свідомості, які почали проникати в Галичину з Наддніпрянської України від початку 1860-х років і набрали сили в останній третині XIX ст. Поширенню цих впливів сприяли більш сучасні погляди на науку і світ, націю і державу, а також протидія зусиллям російських владоможців і націоналістів в намаганнях ототожнити русинів-українців з росіянами. Для ідеологів українофільства у Наддніпрянщині прямим продовженням української історії, що тягнулася від давньоруських часів, був передусім період козаччини і Гетьманщини XVII–XVIII ст. Козацький міф і культ українського поета Тараса Шевченка послужили підставами для формування української свідомості спочатку молоді галицької інтелігенції, а тоді й ширших селянських мас [38, с. 194–214]. Давньоруський період українофілам мало імпонував, і вони прагнули від нього певною мірою відмежуватись. А в пропаганді і поширенні своїх поглядів галицькі народовці спирались на спадщину київських діячів, насамперед М. Костомарова, В. Антоновича, Д. Багалія, О. Левицького та інших. За порадою В. Антоновича галицький діяч О. Барвінський започаткував і зреалізував видавничий проект “Руської історичної бібліотеки”, в якій були видані праці передусім наддніпрянських вчених (1886–1904 рр., 24 томи) [39, с. 184].

Олександр Барвінський (1847–1926) зробив багато для формування народовської течії в Галичині, а також історичного обґрунтування українофільської версії історії Галичини [40, с. 220–221]. Він уперше в Галичині за порадою В. Антоновича запровадив назву “Україна-Русь” і, тим самим, прийняв та адаптував на галицькому ґрунті наддніпрянську версію української історії. У праці “Ілюстрована історія Русі від найдавніших до нинішніх часів після руських і чужих істориків” (1890) О. Барвінський ще до М. Грушевського накреслив нову для Галичини схему тяглої української історії, яка перетікала від Київської Русі до Галицько-Волинської держави, а від неї до козацької Гетьманщини, відокремивши, тим самим, історію України від історії Росії [41]. У цій схемі Галичині надавалося виняткове значення – як землі, державі і народу, які починали (або продовжували) окрему “русько-українську” історію.

У п’ятому томі “Руської історичної бібліотеки”, що був присвячений історії Галичини і де було вміщено тексти двох істориків з Наддніпрянщини і одного галицького (І. Шараневича), один з авторів – М. Дашкевич – наголошував: “Чимала протягом частина Русі, се б то південно-західна, або Галичина, за Данила (Романовича – Л. З.) відлучилася від останків Українсько-руських Земель і почала жити відрубним житєм (...) Але ж були в тої відрубности и добри добутки. Галичина не хотіла терпіти таких утисків, які терпіли останки Руски Землі, вона рвалася на волю и прямувала до розвитку справді цивілізованого на той час життя. Коли б було пощастило їй на сій стежці, вона б придбала велику користь не тільки всій Україні-Русі, котру б притягла до себе, а навіть Московщині...” [42, с. 98–99].

Щодо Галичини галицькі народовці проявили меншу зацікавленість, ніж русофіли, вважаючи її давню історію добре описаною, але погано інтерпретованою. О. Барвінський, зокрема, наголошував, що Галицько-Волинська держава за Данила Романовича розвивалася під благодатним впливом західної Європи, і це склало підстави для подальшого виокремлення русько-українського народу. Він писав: “Галицько Володимирська Русь могла тоді розвиватися поруч із Західною Європою, бо щодо просвіти не стояла нижче від неї, а сусідні краї, Угри і Польщу, навіть перевищувала...” [41, с. 60–61] І в цьому відношенні Галичина для народовців була територією, яка надала українській історії відмінний напрям від російської, прив’язавши її до європейської цивілізації, а не до Сходу. Описуючи її, народовці вказували на руський характер галицьких земель, їх еволюцію в складі польської

та литовської держав, визначали Галичину територіально для XV–XVIII ст., як “воєводства Руске, Белзке і Подільске” [42, с. 132]. Таким чином, Галичина в уявленнях українських народовців перетворювалась вже на головний осередок формування українського народу, який відокремлюється від попереднього “загальноруського” тіла.

Наприкінці XIX і початку XX ст. політизація українського національного руху досягла високого рівня, а освітній рівень українського селянства значно підвищився. Народовська версія національної свідомості здобула абсолютні переваги на русофільською, а нагромаджений історичний матеріал, зокрема завдяки працям вже численних на той час українських істориків, публіцистів і письменників, перетворився на стійкі переконання про русько-український характер Галичини і право українців до творення на її території окремої державної одиниці. Напередодні Першої світової війни український політикум та інтелектуальні кола продукували сотні наукових і популярних видань з історії, географії і культури українців загалом і галицьких зокрема. Усі вони демонстрували культурні здобутки і, водночас, пригнічене становище українців, позбавлених власної державності. Ці ідеї розвивали численні культурні, наукові та громадські організації українців в Галичині – починаючи від товариств “Просвіта”, “Рідна школа”, “Народний господар”, Наукового товариства імені Шевченка і закінчуючи українськими політичними партіями. У 1910 р. серед багатьох інших вийшла друком двотомна монографія галицького українського вченого-географа С. Рудницького “Коротка географія України”, в якій було подано докладну історико-географічну картину українських земель та антропологічну характеристику українського народу. Цей дослідник підкреслював, що українці під різними назвами, але з однією мовою і культурною традицією понад 1200 років заселяють землі від Татранських гір та Бескиду, від Сяну і Біловезької пущі до устя Дунаю, Чорного моря і Кавказу. Водночас він наголошував, що всі старі назви – Русь, Галичина, Буковина, Полісся тощо є застарілими, оскільки відносяться до всіх трьох “руських” (східнослов’янських) народів. Він пропонував уживати одну назву для всіх історичних земель – Україна та Українці, оскільки всі вони є одним народом “з одною мовою, вдачею та звичаями” [43, с. 5–6].

Таким чином, можна бачити, що Галичина в культурній свідомості модерних українців посідала важливе місце маркера минулого, пов’язаного з Давньоруської державою. У період формування модерного світогляду і національної свідомості в XIX ст. Галичина стала ментальним містком між Давньою Руссю, Козаччиною і новочасною українською ідеєю. До цього причинилися не стільки народні традиції і пам’ять, скільки конструктивна творча робота українських істориків, поетів і письменників, котрі в умовах демократизації суспільних відносин зробили ставку на широкі селянські маси, котрі протистояли модерній індустріальній міській космополітичній культурі імперського гатунку і були носієм особливих етнічних рис. Український національний рух, який у XX ст. прагнув досягти національної єдності розділених українських територій, намагався нівелювати традиційний ідеологічний вплив з боку польської та російської великодержавної суспільної думки. Однак, як можна спостерігати й на початку XXI століття, ця територіальна і ментальна відмінність, щоправда вже внаслідок передусім подій XX ст., залишається відчутною в сучасній єдиній державі Україна. Хоча нині західноукраїнська частина України ідентифікується не з Давньою Руссю, а з національно-визвольним рухом XX століття. І цей новий міф став помітним елементом свідомості населення сучасної України, елементом її роз’єднання, а не консолідації.

Список використаних джерел

1. Шенк Ф. Б. Ментальные карты: конструирование географического пространства в Европе от эпохи просвещения до наших дней // Новое литературное обозрение. – Москва, 2001. – № 6 (52). – С. 42–61.
2. Бьюзен Т. и Б. Супермышление. – Минск, 2003.
3. Мюллер Х. Составление ментальных карт: метод генерации и структурирования. – Москва, 2007.
4. Машкина В. В. Использование ментальных карт в подготовке специалистов по географии // Проблемы непрерывной географической освіти і картографії. Збірник наукових праць. – Харків, 2011. – Випуск 13. – С. 62–64.
5. Ісаєвич Я. Галичина // Енциклопедія історії України. – Київ, 2004. – Т. 2: Г-Д.
6. Заярнюк А. Ідіоми емансипації: “Визвольні” проекти і галицьке село у середині XIX століття. – Київ, 2007.
7. Стельчик С. Українофілі: Світ українських патріотів другої половини XIX століття. – Київ, 2010.
8. Драгоманов М. Малороссия в ее словесности // Його ж. Вибране. – Київ, 1991.
9. Историческія песни малорусскаго народа с объясненіями В. Антоновича и М. Драгоманова. Том первый. – Київ, 1874.
10. Гудь Б. Загибель Аркадії: Етносоціальні аспекти

українсько-польських конфліктів ХІХ – першої половини ХХ століття. – Львів, 2006. 11. *Русалка* Дністровая. – Будим, 1837. 12. *Одеза* до руского народу // Зоря Галицка. – Львов, 1848. – Число 1 (15 Мая). 13. *Чи* Галиція єсть полскою землею, й чи русини суть Поляками? // Зоря Галицка. – 1848. – Число 6 (20 Червця). 14. *Матеріали* до історії культурного життя в Галичині в 1795–1857 рр. замітки і тексти. Видав Др. К. Студинський. – Львів, 1920 [Українсько-руський архів, т. ХІІІ–ХІV]. 15. *Когут* З. Коріння ідентичності. Студії з ранньомодерної та модерної історії України. – Київ, 2004. 16. *Марченко* М. І. Українська історіографія (з давніх часів до середини ХІХ ст.). – Київ, 1959. 17. *Кравченко* В. В. Нариси з української історіографії епохи національного відродження (друга половина ХVІІІ – середина ХІХ ст.). – Київ, 2000. 18. *Історія Русів / Український переклад Івана Драча.* – Київ, 1991. 19. *Марков* П. Г. Общественно-политические и исторические взгляды М. А. Максимовича. – Киев, 1986. 20. *Короткий* В., *Біленький* С. Михайло Максимович та освітні практики на Правобережній Україні в першій половині ХІХ століття. – Київ, 1999. 21. *Пинчук* Ю. А. Исторические взгляды Н. И. Костомарова (Критический очерк). – Киев, 1984. 22. *Максимович* М. О. О мнимом запустении Украины в нашествие Батыево и населения ея новопришлым народом // *Його ж.* Вибрані твори з історії Київської Русі, Києва і України. – Київ, 2004. 23. *Максимович* М. О. О причинах взаимного ожесточения поляков и малороссиян, бывшаго в ХVІІ веке // *Його ж.* Вибрані твори з історії Київської Русі, Києва і України. – Київ, 2004. 24. *Костомаров* Н. И. Черты народной южнорусской истории // *Его же.* Исторические произведения. Автобиография. – Киев, 1989. 25. *Костомаров* Н. И. Последние годы Речи Посполитой. Исторические монографии. – Санкт-Петербург, 1886. – Т. I. 26. *Круглашов* А. Драма інтелектуала: політичні ідеї Михайла Драгоманова. – Чернівці, 2000. 27. *Кіян* О. І. Володимир Антонович: історик й організатор Київської історичної школи. – Київ, 2005. 28. *Антонович* В. Погляди українофілів // *Його ж.* Моя сповідь: Вибрані історичні та публіцистичні твори / Упор. О. Тодійчук, В. Ульяновський. Вст. ст. та коментарі В. Ульяновського. – Київ, 1995. 29. *Антонович* В. Б. Історія Галицької Русі. Лекції. – [Б.м.і р.в.], 296 с. 30. *Грушевський* М. С. Очерк истории украинского народа. – Киев, 1991. 31. *Himka* J.-P. Galician Villages and the National Movement in the Nineteenth Century. – Edmonton, 1988. 32. *Кугутяк* М. Галичина: сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (ХІХ ст. – 1939 р.). – Івано-Франківськ, 1993. 33. *Сухий* О. Галичина між Сходом і Заходом. Нариси історії ХІХ – початку ХХ ст. – Львів, 1997. 34. *Возняк* М. Як пробудилося українське народне життя в Галичині за Австрії. – Львів, 1924. 35. *Куций* І. Українська науково-історична думка Галичини (1830–1894 рр.): рецепція національної історії. – Тернопіль, 2006. 36. *Зубрицький* Д. Історія древняго Галичско-русскаго княжества, часть I-III. – Львов, 1852–1855. 37. *Шараневич* И. Історія Галицко-Володимирскої Русі от найдавніших времен до року 1453. – Львов, 1863. 38. *Серета* О. Національна свідомість і політична програма раннях народовців у Східній Галичині (1861–1867) // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Львів, 1999. – Випуск 34. 39. *Дорошенко* Д. Огляд української історіографії. Державна школа. Історія. Політологія. Право. – Київ, 1996. 40. *Czornowol* I. Oleksandr Barwiński (1847–1926) // *Złota księga historiografii lwowskiej XIX i XX wieku / Pod redakcją Jerzego Maternickiego przy współpracy Leonid Zaskilniaka.* – Rzeszów, 2007. 41. *Барвінський* О. Ілюстрована історія Русі від найдавніших до нинішніх часів після руских і чужих істориків. – Львов, 1890. 42. *Смирнов* М., *Дашкевич* М., *Шараневич* И. Монографії до історії Галицкої Русі. – Тернопіль, 1886 [Руска історична бібліотека під ред. О. Барвінського, т. V]. 43. *Рудницький* С. Коротка географія України. – Київ; Львів, 1910. – Частина I.

Леонид Зашкильняк

ГАЛИЦИЯ НА МЕНТАЛЬНЫХ КАРТАХ УКРАИНЦЕВ ХІХ – НАЧАЛА ХХ ВЕКА

Рассмотрено позиционирование Галиции в пространственно-географических представлениях простых и образованных украинцев ХІХ – начала ХХ века.

Ключевые слова: Галиция, украинцы, пространственно-географические представления, национальное сознание.

Leonid Zashkilnyak

GALICIA ON MENTAL MAPS OF UKRAINIANS IN THE 19TH – EARLY 20TH CENTURIES

The article examined the idea of Ukrainian masses and intellectuals of the 19 century on the role and place of Galicia in the space of Eastern Europe. Galicia occupied an important place as the past's marker linked it with the ancient Kievan Rus' in the cultural consciousness of modern Ukrainians. During the formation of the modern world and national consciousness in the 19 century Galicia became the mental bridge between ancient Rus', Ukrainian Cossacks and modernity Ukrainian idea. This was due not so much folk traditions and memory as the constructive creative work of Ukrainian historians, poets and writers, who in the conditions of democratization of social relations have relied on the broad masses of peasants, resisted the modernist industrial urban cosmopolitan culture of imperial quality and were bearer of specific ethnic features. The Ukrainian national movement, which in the twentieth century sought to achieve national unity divided Ukrainian territories, trying to reverse the traditional ideological influence of the Polish and Russian great power thinking. However, as can be seen in the beginning of the 21 century, the territorial and mental differences, but now primarily due to events of the twentieth century, remains perceptible in modern unified state of Ukraine.

Key words: Galicia, Ukrainian, spatial and geographic representation, national consciousness.